

ZENEGIMNÁZIUM

KORUNK GONDOLKODÁSA a modem technika csodáinak hatása alatt a gépiesedés felé hajlik. Az ezzel járó tárgyilagos észjárás a művészetekben megnyilvánuló szubjektívebb, szabadabb szellemmel sokszor ellentétben áll.

Az emberi művelődés fejlődésével járó változások során talán elvárható, hogy egy eljövendő jobb kor a technikai haladás vívmányait kihasználja ugyan, de azoknak szellemi téren mutatkozó kinövéseit és túlzásait legyőzi, és így megint azok felé az esztétikai értékek és ideálok felé fog törekedni, amelyek a „mechanicum“-on túl a „humánium“-ot, az ember bensőséges lelki élményét juttatják majd újra művészi kifejezésre.

Nagyrészt az általános gépiesedésnek művészi téren is észlelhető következménye, hogy zeneművészetünk ma sok tekintetben pang és némiképpen zsákutcába jutott; ami annál aggasztóbb, mert azt a nagyszabású fejlődését, amelyet a hazai zenei alkotás terén az utolsó évtizedekben tapasztaltunk, minden oldalról alá kellene támasztani és a jövő fejlődés szolgálatába állítani.

A zenei élet három főtenyezője: az alkotó, az előadó és a hallgató. E háromnak kölcsönös egymáshatása igen bonyolult. Ha példának okáért a hallgató ízlése és esztétikai ideálja alászáll, úgy ez az alkotó és előadó művészek működési szféráját érzékenyen befolyásolja.

De vannak másodlagos tényezők is. Ezek a három alaptényező közé beékelődött a művészeteknek ideális szempontból felesleges, gyakorlatilag azonban nélkülözhetetlen éltetői és egyben gyakran élösködői, amelyek gazdasági és üzleti célokkal kapcsolódnak bele a művészet három fő tényezőjének életébe. Ilyenek a kiadók, impresszáriók, kritikusok, hirdetővállalatok, zenegépgyárosok, zenegépüzemek (grammofon, rádió, film). Bármennyit használjon ugyanis például egyoldalról a zene népszerűsítésének a grammofon, rádió és a film, a zene korszerű terjesztésének e három hatalmas új eszköze, mégis az általános ízlés fejlődésére káros befolyással is van.

Mert sajnos, a mechanikus zeneeszközök gyártóinak és terjesztőinek mindenütt a világon kényelmesebb és jövedelmezőbb az alacsony színvonalra süllyedő általános, vagyis közönséges ízlésnek megfelelően százezer vagy milliószámra gyártani illetőleg terjesztani, mintsem az ízlés nemesítését alátámasztani. Pedig a szélesebb néprétegeknek is jogos igényük lehet a legszebbre, a legjobbra, a legmagasabbra. A nagy bevételi forrásokat kereső és ezért a külvárosi romlott ízlés kegyeit hajhászó gépi zene azonban máris odahatott, hogy közönségünk nagy része az ősi magyar népzene kiapadhatatlan kincsei — melyet sajnos, sokan még ma is a cigány-korpoltálta olcsó áruval tévesztenek össze — és a zene lángeszű mestereinek örök alkotásai helyett a legsilányabb ponyvának szenteli érdeklődését és tesz tanúságot siralmas lelki szegénységéről. Ez magyarázza meg azt, hogy például a harmonika és a szájharmonika az alpesi falvak kocsmáiból, — ahol mint a zene népi megnyilvánulásának megvolt minden jogcíme — Amerikán át bevonult legelső hangversenytermeinkbe és „jazz-parádék“, „slágerrevűk“ diadalmas hangjai töltik be olykor a Zeneakadémia s a Vigadó nagytermeit, vagy a Magyar Művelődés Házát, amelyek eddig a Bach-, Beethoven-, Liszt-, Brahms-, Dohnányi-, Bartók- és Kodály-kultusz szent helyei voltak.

Zenei műkedvelőink pedig, akik zeneéletünk harmadik, legnépesebb rétegének, a hallgatók tömegének nemes élcsapatát képezik, s akik egykor lelkes örömmel mélyedtek el a legnemesebb kamarazene részleteinek szépségeiben, lassankint kihálnak. A mai műkedvelő megnyom egy gombot s ártatlan, de nem ártalmatlan tudatlanságban, tompa passzivitásban igyekszik klasszikus zenei élvezethez jutni. Pedig aktív szellemi megerőltetés nélkül sem irodalomban, sem művészetben nem adatik megértés, sem igazi élvezet. Az az ember, aki lelki életében a művészi élményig eljutni nem tud,

akinek szívet és lelkét semminemű magasabb esztétikai érzés nem járja át, az valamennyi szellemi vak közt a legszegényebb.

A sok ok közül, amely az általános zenei ízlés hanyatlásához hozzájárul, két egymással rokon körülmény játszik fontos szerepet.

Az egyik: középiskolai nevelésünk erősen tudományos iránya, amely a művészeti érdeklődés és ízlés terét — kevés kivétellel — csaknem teljesen paragon hagyja és így a jövő nemzedék magyarját a szellemi fejlődés egyik legbecesebb kincsétől, legszebb virágától: a művészettől távoltartja. Ifjúságunk művészi érdeklődése ilyenképpen mindinkább satnyulásnak indul, zenei jóízlése pedig — hála a nyitva felejtett hangszóró kétes áldásainak, — eltévelyedik, városi társadalmunk felsőbb- és középosztályainak régebben híresnemes dilettantizmusa ritkul, sőt kivész.

A másik körülmény az, hogy a már amúgyis mind nehezebbé váló zenetanulás, kiváltképpen a hivatásos zenei pályára való készülés, a megkövetelt középiskolai tanulmányokkal súlyos konfliktusba került, ami a fiatal generációt a komoly zenetanulástól és a hivatásos művészi pályától szinte elriasztja. Hol itt a hiba s mi az orvoslása?

Zeneművészeti Főiskolánk magas színvonalához nem fér kétség; gimnáziumaink kitűnőek. A mostani állapot mégis előbb-utóbb zsákutcába juttatja a zenei pályára készülő tehetséges fiataljainkat, de a más szellemi hivatást választó ifjúság közül is azokat, akik nemcsak a praktikus élet mindenféle kapuját megnyitó érettségi bizonyítványt, hanem igazi műveltséget akarnak szerezni és akiknek, mint művelt embereknek, a művészetek, elsősorban a zene, valamit jelentenek.

Hogyan is lehessen összeegyeztetni a nyilvános gimnázium heti 30—32 óras tanrendjét — a leventeoktatás és más elfoglaltságot nem is számítva — a Zeneművészeti Főiskola, a Nemzeti Zenede, vagy a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola akadémiai osztályainak heti 18—20 órát követelő tanmenetével? Mindegyik tantárgy nem csekély házi feladatot ró a tanulóra és ezenkívül a hangszeres gyakorlás legalább 3—4 órát követel naponként. Mindez együtt átlagos napi 12—14 órát jelent. Ehhez járul még a két egymástól távollevő intézet mindennapi látogatása. Ez így nincs jól.

Követeljük sokat a jövő szellemi munkásaitól: ez eszüket, erejüket, szorgalmukat, bátorságukat csak edzeni fogja. De annyi terhet, amennyit elbírní képtelenség, sohase rakjunk vállaikra, mert vagy összeroppannak alatta, vagy erejük fogytán a létfenntartás ösztöne a *csalfaságot adja* kezükbe fegyverül és akkor még a legbecsületesebb jóakaratot és igaz érdeklődést mutató tanuló is demoralizáltuk.

Hogy sok csalóka látszateredmény, léleknélküli félműveltség és korán elhasznált idegrendszerek dacára számos kiváló, sőt rendkívüli teljesítmény is mutatkozik, nemcsak a magyar ifjúság nagy általános képességeit, hanem pedagógusaink kiválóságát is bizonyítja; de semmiképpen sem igazolhatja azt a rendszert, amely a múltban talán még bevált, de amely a minden oldalról oly sokszorosán megnőtt követelmények között a középiskola és a művészi oktatás összeférhetlenségéhez vezetett.

Hogy minden zseni amúgy is utat tör magának, az lellaismeretünket jólesően megnyugtató önámítás, de épp úgy nem igaz, mint ahogy nem minden prima qualitású mag jut a megfelelő termőföldbe. Csak a legmélyebb fájdalommal gondolhatunk a nemzet legfőbb kincsének, szellemi elitjének, legjobb fiai tehetségének vagy lángeszének esetleges eltékozlására.

Vájjon oda fogunk-e jutni, ha a bajra nem találunk orvoslást, hogy vagy műveletlen művészeket, vagy pedig nagy kultúrájú zenei kontárokot képezünk?

Mert két úrnak — ha a két úr megegyezni nem hajlamos — nem lehet szolgálni. Tehát egy olyan megegyezésre, olyan összeegyeztetésre van szükség, amely mind a szakszerű képzés, mind az általános tudományos és lelki művelődés, mind a ma megkívánt testedzés színvonalát fent tudja tartani.

Hogy ennek a célnak a megközelítésére külföldi országokban is történnék már bizonyos kísérletek, azt európai és amerikai hangversenykörutaimon is volt alkalmam látni.

A leggyökeresebb, intézményes, szerény nézetem szerint, eddigelé legjobb megoldást a majnai Frankfurtban és utóbb Lipcsében is létesített „Musisches Gymnasium“ valósítja meg. Ebben megfelelő tanterv szerint a művészi nevelést és a tudományok középiskolai tanítását úgy hozzák összhangba, hogy az eddigi nehézségek elsimulnak. A tudományos és elméleti tárgyak elhanyagolása nélkül jut elég idő és erő a művészi ösztön korai kifejlesztésére és begyakorlására.

Egy ilyen zenegimnázium teljes kiépítése a mi szegényebb kis országunkban még sok akadályba ütköznék, de egy áthidaló módozat a megvalósulás útján van.

A Nemzeti Zenede, az országnak ez a százéves, patinás zeneiskolája, a középiskolai és zenei tanulmányok összhangbahozása és racionalizálása céljából a kultuszminisztérium és a budapesti tankerületi főigazgatóság megértő fölkarolásával gimnáziumi tanfolyamot állított fel zenetanulók részére. E tanfolyamon csupán komoly zenetanulással foglalkozó ifjak és lányok, a Nemzeti Zenede saját növendékein kívül csakis a Zeneművészeti Főiskola és a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola nyilvános növendékei vehetnek részt.

Δ zenei tanulmányok számára szükséges időt a gimnáziumi heti óraszámnak erős csökkentésével lehetett elérni. A szabványos 30—32 heti óraszám helyett 18 órát tölt az iskolapadban a Nemzeti Zenede gimnazistája. Hogy azonban a tanulmányi eredmény szintje ne legyen veszélyeztetve, egy-egy osztályban a szokásos 50—60 helyett legfeljebb csak 15 növendék vehet részt. A tankerületi főigazgatóság által kijelölt szaktanárok így intenzívebb és gyorsabb munkát tudnak végezni s mindenesetre jobban tudják a növendék figyelmét lekötöni és ezáltal az időt kihasználni, mint a máskülönbösen rendszeren túlsúfolt osztályokban.

Az első tanévben a gimnáziumi tanfolyam IV., V., VI. és VII. osztályaiba felvett növendékek száma összesen 54 volt. A tan- és vizsgaterv ugyanaz, mint minden nyilvános állami gimnáziumban. Emellett azonban ez a gimnáziumi tanfolyam az irodalomtörténet és a poétika előadásánál több gondot fordít például a művészettörténelmi vonatkozásokra, a nagy zeneszerzők által megzenésített költeményekre és drámai művekre, a nyelvi és a zenei ritmus egyező sajátosságaira. A történelemben a művészetek története és általában a művelődés fejlődése, a fizikában a hangtan és az elektrotechnikának a mai zenegépekre vonatkozó fejezetei részesülnek különös figyelemben.

A már lefolyt első esztendő tanulságai fogják megmutatni, milyen irányban kell majd javítani és fejleszteni az új intézményt, amely ebben a formájában csak az adott helyzettel megalkuvó kísérlet, ideiglenes megoldás, amelynek helyébe mihamarabb egy szerves intézmény, egy igazi zenegimnázium létesítése volna kívánatos.

Mert zenei és általában művészi nevelésünk csak akkor lesz harmonikus, ha a most egymással nem törődő, útjaikat és céljaikat keresztező két iskola helyett egy jól átgondolt szerves egésszé összeolvasztott, az úgynevezett „általános műveltséget“ és a szakképzést bölcsen összeegyeztető tanterv fogja a jövő művészgeneráció művészi kiképzésének útját egyengetni.

Ennek az általános zenei ízlés nemesedése és fejlődése is hasznát fogja látni. Különösen, ha középiskoláink a művészetek iránti érdeklődést, a művészi ízlés kifejlesztését és nemesítését épp úgy fogják az általános műveltség szempontjából fontosnak tekinteni, mint a tudományos szellem megalapozását.

Amint azt már Liszt Ferenc mondotta: „A zeneoktatás ne álljon árván magában, hanem váljék az általános nevelés szerves részévé; ez a felemelő eszme egyaránt javára fog válni mind a művészetnek, mind a nevelésnek.“